

S.D.Ü. İLAHİYAT FAKÜLTESİ YAYINLARI NO : 7
BİLİMSEL TOPLANTILAR NO : 2

İLAHİYAT FAKÜLTESİ

II. KUTLU DOĞUM
SEMPOZYUMU

(T E B L İ Ğ L E R)

Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Araştırmaları Merkezi Kütüphanesi	
Dem. No:	76495
Tas. No:	29792 KUT.D

20 NİSAN 1999
ISPARTA

TERTİP HEYETİ

- Başkan** : Prof. Dr. İsmail YAKIT (Dekan)
Sekreter : Yrd. Doç. Dr. Kemal SÖZEN
Üyeler : Prof. Dr. Mustafa ÇETİN
Prof. Dr. M. Orhan ÜNER
Doç. Dr. M. Saffet SARIKAYA

ISBN 975-7929-17-4

DİZGİ

Ayşe SERİM

KAPAK

S.D.Ü. Basın ve Halkla İlişkiler

BASKI

Ali ÇOLAK

Yayınlanan Tebliğlerin Sorumluluğu Yazarlarına Aittir.
Yayınlanan tebliğler kaynak gösterilmek şartıyla iktibas ve atıf şeklinde kullanılabilir
©SDÜ İlahiyat Fakültesi Isparta-2000

İSTEME ADRESİ

S.D.Ü. İlahiyat Fakültesi Merkez Kampüsü ISPARTA
Tel : (0.246) 237 10 61 Fax: (0.246) 237 10 58

HZ. PEYGAMBER'İN HÜKÜMDARLARA GÖNDERDİĞİ DAVET MEKTUPLARI VE ÖNEMİ

Doç. Dr. İsmail Hakkı GÖKSOY*

1. Giriş

Hz. Peygamber'in 628 yılı Mart ayında Mekkeli müşriklerle Hudeybiye Musahalası'nı imzalamasıyla birlikte Medineli müslümanlar ile Mekkeli müşrikler arasında artık geçici bir barış dönemine girilmişti. Bu antlaşmadan kısa bir süre sonra İslam ordusu ve Hz. Peygamber Medine'ye dönmüş ve işte bu dönemde İslamiyet'i barış yoluyla insanlar arasında yaymak, yani hem kendi peygamberliğini duyurmak hem de yarımada dışındaki kabile ve milletleri de İslam'a çağırarak maksadıyla komşu devletlerin hükümdarlarına ve kabile reislerine dine davet mektupları yazdırmış ve onlara elçiler göndermiştir. Çünkü Hz. Muhammed, yalnız Arap Yarımadası'ndaki Arap kabilelerine değil bütün insanlığa gönderilen bir peygamberdi.

Davet mektubu gönderdiği hükümdarlar arasında Bizans Kayseri Heraklyus, İran Kisrası Hüsrev Perviz, Mısır Kralı Mukavvis, Habeş Necaşisi, Gassan Emiri ile Umman ve Bahreyn taraflarındaki bazı Arap kabile reisleri bulunmaktadır. Dolayısıyla Hz. Peygamber sadece Arap Yarımadası'ndaki kabile reisleriyle veya Arap toplumu ile değil, aynı zamanda Bizans, Habeşistan, Mısır ve İran gibi birçok komşu ülkelerin devlet başkanlarıyla da diplomatik münasebetler kurmaya çalışmış ve İslam dinini yaymak ve onlarla iyi ilişkiler kurmak gayesiyle davet mektupları ve elçiler göndermiştir. Her ne kadar yukarıda belirtilen ülkelerin bazıları ile, özellikle Bizans ve İran'la pek sıkı ilişkiler kurulamadıysa da ilk siyer, megazi ve hadis kitaplarında bu ilişkilere dair bazı bilgiler mevcuttur.

---

* Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi İslam Tarihi Anabilim Dalı Öğretim Üyesi.

Yine kaynaklarda Hz. Peygamber'in ünlü sahabi Dihyetü'l-Kelbi'yi Bizans Kayseri Herakliyus'a, Abdullah b. Huzafe'yi İran Kısrası Hüsrev Perviz'e, Amr b. Ümeyye'yi Habeş Necaşisine, Hatib b. Ebubelta'yı Mısır Kralı Mukavvıs'a, Amr b. As'ı Umman kabile reisine, Süleyt b. Amr'ı Yemame kabile reisine, Şuca b. Vehb'i Suriye sınırında yaşayan Gassan Emirine, Ala b. el-Hadrami'yi Bahreyn hükümdarına, Muhacir b. Ümeyye'yi Yemen kabile reisine, Haris b. Ümeyr el-Ezdi'yi Filistin'deki Busra valisine elçi olarak gönderdiği belirtilir.¹

Hatta Hz. Peygamber ahabından bazılarının tavsiyesi üzerine, yani komşu hükümdarların mühürsüz belgeyi kabul etmeyeceklerini söylemelerinden sonra üç satır halinde "Muhammed/Rasul/Allah" (Allah'ın elçisi Muhammed) yazılı bir gümüş mühür kazdırmıştır. Hz. Peygamber'in, onu daima parmağında taşıdığı, bir vesikayı mühürlemek gerektiği zaman da basması için yanındakilerden birine verip, sonra tekrar parmağına takdığı belirtilir.²

Klasik İslam tarihleri ile temel hadis kitaplarında bu konuyla ilgili olarak belirtilen rivayetlerin yanı sıra Hz. Peygamber'in yabancı hükümdarlara gönderdiği davet mektuplarının orijinalleri olduğu iddia edilen bazı mektuplar da bulunmuştur. 1852 yılında Mısırlı Mukavvıs'a, 1863 yılında Bahreynli Münzir'e, 1940 yılında Habeşli Necaşiye, 1947 yılında Bizanslı Herakliyus'a, 1969 yılında İranlı Kısra'ya ve 1980 yılında da Ummanlı Ceyfer ve Abd'a gönderilen mektuplar ortaya çıkarılmıştır. Bu mektupların orijinal olup olmadığı hususu hem Batılı hem de Doğulu, yani müslüman bilim adamları tarafından incelenmiş ve farklı değerlendirmeler ortaya konulmuştur. Batılı şarkiyatçıların hemen hemen hepsi bu mektuplara şüphe ile bakarak orijinal olmadığını ve kaynaklarda belirtilen rivayetlerin de

---

¹. İbni Hişam, *Siret-i İbn-i Hişam Tercemesi*, I-IV, Terc: Hasan Ege, Kahraman yayınları, İstanbul 1994, III, s.350; Mevlana Şibli, *Asrı Saadet (İslam Tarihi)*, I-III, Trc: Ömer Rıza Doğrul, Günümüz Türkçesine Uyarlayan: O. Zeki Mollamehmedoğlu, Toker Matbaası, İstanbul 1973, I, s.316; Sabri Hizmetli, *İslam Tarihi*, Yeni Çizgi Yayınları, Ankara 1995, s.365.

². Nevevi, Muhyiddin, *Sahih-i Muslim Tercemesi ve Şerhi*, I-XII, Haz: Ahmed Davudoğlu, Sönmez Neşriyat, İstanbul trs, IX, s.455-456; Ahmet Önkal, *Resulullahın İslam'a Davet Metodu*, Esra Yayınları, Konya 1997, s.224-225.

uydurma olduklarını belirtirlerken, müslüman yazar ve araştırmacılar da genellikle rivayetleri ve mektupların orijinalliklerini kabul etme eğilimi içindedirler.

Müslüman yazarlar arasında ciddi bir şekilde konuyu ele alan meşhur Hintli müslüman tarihçi Muhammed Hamidullah'tır. Müstakil olarak yazdığı *Hz. Peygamber'in Altı Orijinal Diplomatik Mektubu* adlı Türkçe'ye de çevrilen eserinde, bu konuyu geniş olarak ele almış ve kısaca şu sonuca varmıştır: "Bu vesikaların aslına uygunluğu aleyhine bugüne kadar öne sürülen tenkitler ilmi olmaktan ziyade hissidir... Bunların aslına uygun olma şanslarının uydurma olmalarından daha fazladır."³ Burada en önemli davet mektuplarından sırasıyla Mısır, Habeşistan, Bizans ve İran hükümdarlarına gönderilenleri ve onların muhtevalarını ele alalım.

2. Mısır Kralı Mukavvıs'a Gönderilen Mektup

Klasik İslam tarihlerinde ufak bazı varyantlarıyla birlikte anlatıldığı şekliyle Mısır Kralı Mukavvıs'a gönderilen mektubun metni şu şekildedir:

"Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla !

Allah'ın kulu-kölesi ve Resulü Muhammed'den Kıptiler'in Büyüğü el-Mukavvıs'a,

Allah'ın selamı, hidayet yoluna girmiş bulunan kimse üzerinde olsun! Buna göre ben seni, tam bir İslam daveti ile (İslam'a) çağırıyorum. İslam'a gir, sonunda emniyet ve selamet içinde olursun ve Allah sana iki defa sevap verecektir; şayet bundan kaçınacak olursan, bütün Kıptilerin günahı senin üzerinde toplanacaktır. "Ve siz ey (mukaddes) Kitap sahipleri ! Gelin, sizinle bizim aramızda müşterek olan bir tek kelimedede: (yani) Allah'tan başka hiçbir tanrıya tapmamak, O'na hiçbir şeyi şerik ve ortak koşmamak, Allah'tan aramızdan hiçbir kemseyi amir ve efendi yapmamak (hususunda) birleşelim. Şayet onlar sırtlarını dönüp (bundan) kaçınacak olurlarsa

---

³. Muhammed Hamidullah, *Hz. Peygamber'in Altı Orijinal Diplomatik Mektubu*, Çev: Mehmet Yazgan, Beyan Yayınları, İstanbul 1990, s.165.

şöyle deyiniz: Siz şahid olun ki kesinlikle bizler (Allah'a) itaat edip teslim olan müslümanlarız". Allah/Resul/Muhammed (Mühür).⁴

Resülullah mektubunda "Azimü'l-kıbt (Kıptilerin Büyüğü)" olarak hitap etmiştir. Mukavvıs'ın dini lider olan bir patrik mi yoksa siyasi bir lider mi olduğu hususu tam olarak bilinmemekle birlikte, onun İskenderiye hakimi ve Bizans İmparatorluğu'nun Mısır'daki temsilcisi olduğu anlaşılmaktadır. Çünkü, imparatorluk adına Mısır'ı idare eden şahsa Araplar "Mukavvıs" derlerdi ve o hem Mısır hakimi hem de Kıpti kilisesinin başkanı idi. Dolayısıyla Arap tarihçileri de genellikle ondan hep "Mukavvıs" olarak bahsederler. Fakat, onun gerçek adında ve künyesinde ihtilaf vardır. Bu elçi gönderme işinin ne zaman olduğu hususu da tam olarak bilinmemekle birlikte, muhtemelen Ocak 627 ile Nisan 629 tarihleri arasında vuku bulduğu tahmin edilmektedir.

Mısır Mukavvısı kendisine gönderilen elçiyi gayet iyi karşılamış ve Hz. Peygamber'e Mariye ve Şirin adlarında iki soylu cariye ile birlikte bir cevabi mektup ve bazı hediyeler göndermiştir. Gönderilen cariyelerden biri olan Mariye ile Hz. Peygamber evlilik tesisi etmiş ve ondan da İbrahim adında bir oğlu olmuştur. Şirin'i de ünlü şairi Hassan b. Sabit'le evlendirmiştir. Bu hediyelerden başka Mabur adında hadım bir köleden de bahsedilir.⁵

Hz. Peygamber'in Mısır meliki Mukavvıs'a gönderdiği ileri sürülen mektup, 1852 yılında seyyah Monsieur Barthelemy tarafından Mısır'ın Ahmim yakınlarındaki bir Kıpti manastırında el yazması bir eserin içinde yapııştırılmış şekilde bulmuştur.⁶ Klasik nakil kitaplarında anlatılanlarla tamamen mutabık olan bu mektup, ilk defa *Journal Asiatique* (Paris, Decembre, 1852, pp.458-518) dergisinde

4. Muhammed Hamidullah, *El-Vesaiku's-Siyasiyye (Hz. Peygamber Döneminin Siyasi-İdari Belgeleri)*, Kitabevi Yayınları, İstanbul 1997, s.152; a.mlf., *İslam Peygamberi*, I-II, Çev: Salih Tuğ, İrfan Yayıncılık, İstanbul 1991, I, s.315-316.

5. Taberi, Ebu Cafer Muhammed bin Cerir, *Tarih-i Taberi*, I-IV, Terc: M. Faruk Gürtuna, Sağlam Yayınevi, İstanbul 1998, III, s.229; İbni Kesir, *El-Bidaye ven-Nihaye: Büyük İslam Tarihi*, I-XV, Çev: Mehmed Keskin, Çağrı Yayınları, İstanbul 1994, IV, s.456-457.

6. Hamidullah, *Hz. Peygamber'in Altı Orijinal Diplomatik Mektubu*, s.73-74.

yayımlanan bir mektupla birlikte inceleme konusu yapılmıştır. Mısır'da ortaya çıkan bu vesika Osmanlı Sultanı Abdülaziz tarafından satın alınmış ve bugün İstanbul Topkapı Sarayı Müzesi Mukaddes Emanetler Bölümü'nde bulunmaktadır.⁷

3. Habeşistan Kralı Necaşi'ye Gönderilen Mektup

Hz. Peygamber'in Habeş Kralı Necaşi'ye gönderdiği davet mektubunun metni ise şöyledir:

“Resulullah Muhammed'den Habeşliler'in Kralı Necaşi'ye,

Kendisinden başka tanrı olmayan, gerçek melik, kuddüs, selam, koruyucu ve kurtarıcı olan Allah'a hamdimi sana iletirim. Tasdik edip şahadet ederim ki Meryem oğlu İsa, Allah'ın Ruhu ve Kelimesidir ve bu kelime afife, dokunulmamış Meryem'e bırakılmıştır; böylece o İsa'ya hamile olmuş ve Allah da onu, kendi Ruh ve Nefesinden olmak üzere ademi eli ve nefesi ile nasıl yarattı ise onu da öylece yaratmıştır.

“Seni tek olan Allah'a çağırıyorum ki onun hiç bir şeriki yoktur. O'na itaat konusunda karşılıklı yardıma (çağırıyorum); beni takip et, bana uy, bana gelen şeye iman et! Zira ben Allah'ın elçisiyim. Bu duruma göre seni ve etrafındaki askerlerini kadir vi azim olan Allah'a davet ediyorum. Nasihat ve sözlerimi kabul etmenizi tavsiye ederim.

“Amca tarafımdan yeğenim olan Cafer'i beraberinde az sayıda bir müslüman grupla birlikte sana doğru hemen yola çıkarıyorum. O, sana varır varmaz taşıdığı boş ve faydasız gurur ve azameti bir kenara koyup onlara misafirperverlik göster!

Selam, gerçek hidayet yolunu takip eden kimsenin üzerine olsun!”⁸

---

⁷. Hamidullah, *Hz. Peygamber'in Altı Orijinal Diplomatik Mektubu*, s.75-81.

⁸. Hamidullah, *El-Vesaiku's-Siyasiyye*, s.114-115; a.mlf., *İslam Peygamberi*, I, s.297.

Hız. Peygamber'in Necası'yi İslam'a çağrı maksadıyla gönderdiği ileri sürülen bu mektupta, Habeşistan'a giden ilk müslüman kafilesinden bahsedilmesi, mektubun tarihlendirilmesinde bazı problemler ortaya çıkarmaktadır. Hız. Peygamber'in mektup gönderdiği Necası'nın kimliği hakkında da bazı farklı rivayet ve haberler vardır. Bunlardan birisi, onun 615 yılında aralarında Hız. Peygamber'in amcazadesi Cafer b. Ebi Talib'in de bulunduğu bir müslüman kafilesinin Mekke'den Habeşistan'a gittikleri sırada ülkeyi idare eden Necası olduğu yönündedir. Ancak bu çok uzak bir ihtimaldir. Çünkü Hız. Peygamber'in hicretten önce hükümdarlardan herhangi birine İslam'a davet mektubu gönderdiği hiçbir kaynaktan belirtilmemektedir. Hız. Peygamber ondan sadece Kureyş müşriklerinin zulüm ve işkencelerinden kurtulmak için ülkesine gelen bu insanlara iyi davranmasını istemiştir. Mektubun gönderildiği zamandaki Necası'ye gelince, onun İbni Kesir'e göre Cafer'in iyi dostluk kurduğu ve İslam'a girdiği söylenen Necası'den sonra iş başına geçen Necası olduğu belirtilir.⁹ Çünkü İbni Kesir bu hadisenin Rasulallahın fetihden önce dünya hükümdarlarına mektup yazıp onları İslam'a davet ettiği zaman meydana geldiğini söyler. Müslüman olan ve ölümü üzerine Hız. Peygamberin bütün müslümanlara haber verdiği ve gıyabında Medine'de cenaze namazı kılınan Necası olmalıdır.¹⁰

Habeşistanlı Necasıye gönderilen daha sonraki davet mektubu, muhtemelen orada kalan müslümanların Hız. Peygamberin amcazadesi Cafer ile birlikte geri çağrılmalarını ve Ümmü Habibe ile Hız. Peygamberin evlilik düzenlemesiyle de ilgili olmalıdır. Çünkü, bunlar 615 yılında Mekke'den göçeden grubun geride kalanlarıdır. Onlar 12 yılı aşkın bir süre Habeşistan'da kalmışlar ve Hayber Seferi'nin düzenlendiği ve başarıya ulaşmak üzere olduğu bir sırada Medine'ye gelerek sefere katılmışlar ve ganimetlerden de pay almışlardır. Medine'ye bu grupta gelen ve Habeşistan'da Hıristiyan olan Ubeydullah ibni Cahş'ın dul hanımı ve aynı zamanda Ebu Süfyan'ın kızı olan Ümmü Habibe de dönüşünden hemen sonra Hız.

⁹. İbni Kesir, IV, s.437.

¹⁰. Ebu'l-Hasen en-Nedvi, *Rahmet Peygamberi* (Çev: Abdülkerim Özaydın), İz Yayıncılık, İstanbul 1992, s.265.

Peygamber'le evlenmiştir. Hz. Muhammed'in onunla evliliği, babasıyla bir uzlaşmaya girme ortamını hedeflemiş de olabilir.

Hz. Peygamber'in Habeşli Necaşi'ye gönderdiği söylenen mektup, 1940 yılında bulunmuş ve D. M. Dunlop tarafından *Journal of Royal Asiatic Society*'de "Another Prophetic Letter" (London, January 1940, pp.54-60) adıyla inceleme konusu yapılmıştır. Dunlop, mektubun orijinalinin Habeşli bir papazdan temin ettiğini söyleyen Şam'daki bir kişide bulunduğunu ifade etmektedir.¹¹ Vesikanın aslını British Museum'daki uzmanlara incelettirmek üzere sahibinden emaneten alarak Londraya götürmüş ve daha sonra yine sahibine iade etmiştir. Dunlop, Hz. Muhammed'in kendisini sadece Arabistan'ın peygamberi olduğu görüşünü ileri sürerek ve en eski Kuran nüshalarının yazısı ile bu vesikadaki yazının biraz farklı olduğu gerçeğini dikkate alarak vesikanın sahte olduğunu belirtmiş ve Hz. Peygamber'in yabancı hükümdarlara asla mektup göndermediğini, rivayetin ise İbni Hişam'ın bir uydurması olduğunu ileri sürmüştür. Parşömen üzerine yazılı bu metni inceleyen British Museum uzmanları ise, vesikanın iddia edildiği kadar eski, yani Hz. Peygamber döneminden kalma bir vesika olmamasına rağmen daha sonraki dönemlere ait olabileceği tahmininde bulunmuşlardır.¹²

4. Bizans İmparatoru Herakliyus'a Gönderilen Mektup

Hadis kitaplarının en sahihi kabul edilen Buhari dahil birçok klasik İslam tarihi kaynakları, Hz. Peygamber'in Bizans İmparatoru Herakliyus'a davet mektubu gönderdiğini belirtirler. Mektup önce 628'de Herakliyus'u İslama davet için gönderilmiştir. Cevap olumsuz olmuş ve daha sonra Hz. Peygamber Suriye ve Filistin yöresindeki çeşitli Arap kabileleriyle doğrudan temasa geçmesi gerektiğine inanmıştır. Elçilerden biri olan ve Şam yakınlarındaki Busra valisi onuruna bir mektup götüren El-Haris b. Umeyr el-Ezdi, Gassan kabilelerinin arazisinde tutuklanmış ve reisleri olan Şurahbil b. Amr

---

¹¹. Hamidullah, *Hz. Peygamber'in Altı Orijinal Diplomatik Mektubu*, s.103-105.

¹². Hamidullah, *Hz. Peygamber'in Altı Orijinal Diplomatik Mektubu*, s.107-110; a.mlf., *İslam Peygamberi*, I, s.309-312.

uluslararası hukukun ortaya koyduğu “elçiye zeval olmaz” prensibini çiğneyerek elçiyi katlettirmiştir. 629 yılında üçbin kişilik bir orduyla yapılan küçük Mute Seferi de müslümanların bu tepkisinden kaynaklanmıştı. Mısır ve Suriye’yi Sasani işgalinden kurtarmaya çalışan Bizans orduları halen o bölgelerde olduğu için Gassaniler’in yardımına koşarak İslam ordusuna ağır kayıplar verdirmiştir. 630 yılında 30 bin kişilik tekrar bir İslam ordusu hazırlanarak bizzat Hz. Peygamber Tebuk Seferi’ne çıkmıştır. Aynı zamanda da imparatora kendisini İslam inancını kabule ve en azından tebaanın seçme hürriyetine müdahale etmemeye davet için imparatora tekrar bir mektup yazmıştır. İmparator Tanuhit adlı bir Arapla Tebuk’e bir kaçamak cevap göndermiştir. Mektupla birlikte gönderdiği birkaç gümüş parayı da Hz. Peygamber barışçı ve diplomatik bir hediye olarak değil askeri bir ganimet olarak müsadere etmiştir. Daha da kötüsü bir süre sonra imparator bir Arap olan Maan valisini İslamiyet’i kabul ettiği için öldürtmüştür.¹³

İkinci defa gönderilen mektubun metni şöyledir:

“Esirgeyen bağışlayan Allah adıyla,

Allah’ın kulu ve elçisi Muhammed’den (sav) Rum’un Büyüğü Herakl’e selam hidayete tabi olanlara...

Seni İslam’a çağırıyorum. Müslüman ol, kurtul. Müslüman ol ki, Allah sana ecini iki defa versin. Yüzçevirirsen bütün halkının günahı senin boynunadır.

“Ey Kitap ehli ! sizinle bizim aramızdaki ortak kelimeye, yalnızca Allah’a tapmak, O’na hiçbir şeyi ortak koşmamak, aramızda Allah’tan başka birbirimizi rabler edinmemek üzere gelin. Eğer yüzçevirirseniz, “Tanıklık edin ki, biz müslümanız” deyin”.¹⁴

Resülullah’ın gönderdiği elçi Dihyetü’l-Kelbi’nin Bizans’ın İranlılarla yaptığı savaş dönüşünde Kudüs’e uğrayan Herakliyus tarafından bizzat kabul edildiği ve elçiyi çok iyi karşılayan Bizans

¹³. Hamidullah, *Hz. Peygamber’in Altı Orijinal Diplomatik Mektubu*, s.116.

¹⁴. Hamidullah, *El-Vesaike’s-Siyasiyye*, s.122; a.mlf., *İslam Peygamberi*, I, s.332-333.

kralı İslam dini ve Hz. Muhammed hakkında o sırada Gazze’de bulunmakta olan Mekkeli müşrik tacir Ebu Süfyan’dan bilgi aldığı belirtilir. Bizans kralının müslüman olduğu veya İslamiyet’e meylettiği şeklinde görüşler vardır.¹⁵ Ancak daha sonra müslümanlarla Hıristiyan kuvvetler arasındaki savaşlar ile kralın tutumu böyle bir olayı yalanlar mahiyettedir.

Herakliyus’a gönderilen mektup ta, Ürdün’de ortaya çıkmıştır.¹⁶ Eski Ürdün Kralı Abdullah’ın haremindeki bir hanımın mülkiyetinde iken, kocasının ölümünden sonra İsviçre’ye gitmiş ve orada bu belgeyi Abu Dabi Emirine satmıştır. Ürdün Kralı Hüseyin’in olayı öğrenmesi üzerine, belgeyi geri almış ve üzerinde İngiltere’de inceleme yaptırmıştır. Mikroskopik ve mor-ötesi ışınlarıyla yapılan inceleme sonucunda belgenin çok eski devirlere ait olduğu, en azından 1000 yıl kadar eski olduğu ileri sürülmüştür. derinin tabaklama işleminin de çok eski olduğu, yakın dönemlerdeki tekniklerle yapılmadığı belirtilmiştir.¹⁷

5. İran Kısrası’na Gönderilen Mektup

Genellikle bütün İslam tarihçileri Resulullah’ın İran Kısrası Hüsrev Perviz’e gönderilen elçinin Medain’de kabul edildiğini ve İran Kısrasının bu “hidayete davet yazısı” üzerine kendisini hakarete uğramış telakki ederek “O benim kölemdir, nasıl olur da bana mektup yazabilir?” dedikten sonra Resulullahın mektubunu yırttığını söylerler. Hz. Peygamber’in adının kendi adından önce yazılmasına ve kendisini İslam’a çağırmasına kızan Perviz, mektubu yırtarak elçinin de sınırdışı edilmesini emretmiştir. Bu hadise Hz. Peygamber’e anlatılınca, “Allah onun mülkünü parçalasın” dediği rivayet edilir.¹⁸ Hatta Kısra’nın Yemen’deki İran Valisi Bazan’a Resulullahın bizzat Medain’e yakalanıp getirilmesi için emir verdiği ve bu valinin de iki memurunu

---

¹⁵. Zebidi, Zeynüddin Ahmed b. Ahmed Abdullatif, *Sahih-i Buhari Muhtasari Tecrid-i Sarih Tercemesi*, I-XII, Terc: Ahmed Naim, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 1980, I, s.17-27.

¹⁶. Hamidullah, *Hz. Peygamber’in Altı Orijinal Diplomatik Mektubu*, s.111-113.

¹⁷. Hamidullah, *Hz. Peygamber’in Altı Orijinal Diplomatik Mektubu*, s.130-131.

¹⁸. Zebidi, *Sahih-i Buhari Muhtasari Tecrid-i Sarih Tercemesi*, I, s.71-72.

Medine'ye gönderdiği belirtilir. Hz. Peygamber de onlara İran Kirasının akibetinin çok kısa zaman içerisinde meydana gelebilecek kötü bir olayla yaklaştığını söyler. Yine Yemen'den gelen bu memurlara Hz. Peygamber'in gayet iyi davrandığı ve hediyeler verdiği belirtilir. Bazan'ın müslüman olması halinde Yemen'i kendisine bırakacağını, yani vali olarak atayacağını söylemiştir. Hz. Peygamber'in mucizevi olarak Perviz'in tahtının parçalanacağı haberini vermesi ve bu haberin de Yemen valisi Bazan'a ulaştırılması üzerine, Bazan İran hakimiyetinden kurtulup Hz. Peygamber'in çağrısına uyarak müslüman olduğu söylenir. Sonra da Hz. Peygamber tarafından Sana valiliğine atanmıştır. İran hükümdarı Perviz de çok geçmeden sonra kendi öz oğlu Şireveyh tarafından tahtı ele geçirmiş ve öldürülmüştür.¹⁹

Resülullahın İran Kirası'na gönderdiği davet mektubunun metni de şöyledir:

“Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla !

Allah'ın Resülü Muhammed'den İranlıların Büyüğü Kisra'ya,

Hidayet yoluna girip ona tabi olana, Allah'a; O'nun kulu Resülüne iman edene, Allah'tan başka tanrı olmadığına, onun bir Tek ve ortaksız bulunduğuna, Muhammed'in onun Resülü ve kulu-kölesi olduğuna şahadet edip bunu kabul edene selam olsun! Buna göre ben seni, tam bir İslam daveti ile (İslam'a) çağırıyorum. Zira ben, kim olursa olsun can taşıyan herkese belli bir tehlikeyi haber verip bunları uyandırmak ve inanmayanlar üzerinde Allah'ın sözünü gerçekleştirmek için istisnasız bütün insanlara gönderilmiş bir Allah Resülü'yüm. O halde sen İslam'a gir sonunda emniyet ve selamet içinde olursun! Şayet kaçınacak olursan, bu halde hiç şüphesiz Mecusiler'in günahı senin üzerinde toplanacaktır.”²⁰

¹⁹. Aynı eser, X, s.447-451; İbnü'l-Esir, *İslam Tarihi: El-Kamil fit-Tarih Tercemesi*, I-XII, Çev: Beşir Eryarsoy, Red: Mertol Tulum, Bahar Yayınları, İstanbul 1991, II, s.199-200.

²⁰. Hamidullah, *El-Vesaiku's-Siyasiyye*, s.156-157; a.mlf., *İslam Peygamberi*, I, s.357.

Hız. Peygamber'in İıran Kırsası Perviz'e gönderdiği söylenen bu mektup da, 1963 yılında Beyrut'ta yayımlanan *el-Hayat* adlı günlük bir gazetede fotoğrafı ile birlikte neşredilmesiyle ortaya çıkmıştır.²¹ Mektubun aslı da, Lübnan eski dışişleri bakanı Mr. Henri Pharaon'un keleksiyonunda bulunduğu belirtilmektedir. Mektup üzerinde hem tanınmış alim Dr. Selahaddin Müneccid hem de Muhammed Hamidullah inceleme yapmışlar ve ilim alemine tanıtmışlardır. Ancak, bu vesikanın günümüze kadar tarihi gelişı hakkında herhangi bir bilgi verilmemektedir. Mektubun metni incelendiği zaman, klasik tarihi nakil kitaplarındaki metinlerle az çok bazı varyant değişiklikleri hariç özü ve muhtevası bakımlarından birbirine uygundur. Mektupta noktalama işaretlerrinin olmaması da, belgenin çok eski dönemlere, yani ilk hicri asırlara kadar gitmekte olduğuna delalet etmektedir. Mektubun yazı stili bakımından ve metin bakımından klasik İslam tarihçilerinin eserlerinde verdikleri metinlere uygun olması, vesikanın gerçekliğini ve sahihliliğini kuvvetlendirmektedir. Ancak, şunu da ilave etmek gerekir ki, vesikanın yaşının tesbitine dair her hangi bir labarutuar araştırması da yapılmış değildir.²²

6. Mektupların Değeri ve Bazı Tenkitler

Çeşitli Batılı ve Doğulu araştırmacılar Resülullah'ın davet mektuplarıyla ilgili rivayetleri hem tarihi değeri bakımından hem de metnin muhtevası yönünden tenkide tabi tutmuşlardır. Batılı şarkiyatçıların çoğu, Resülullahın komşu devlet başkanlarına gönderdiği belirtilen bu davet mektuplarının sıhhatinden şüphe ederler. Bu konuda onların öne sürdükleri itirazların başında, bu mektupların hiçbirisinin gönderilen ülkelerin arşivlerinde yer almamış olması gelmektedir. Ayrıca, İslamiyet'in sadece Araplar'a inmiş bir din olduğu iddiası, mektupların tarihlendirilmesiyle ilgili farklı rivayetlerin yer alması gibi hususları dikkate alarak mektupların uydurma olduğunu iddia ederler. Bu tür düşüncelere sahip olanların başında meşhur İtalyan müsteşriki Leone Caitani gelmektedir. O, mektuplar hakkında hiçbir ilgili ülkenin arşivinde veya

²¹. Hamidullah, *Hız. Peygamber'in Altı Orijinal Diplomatik Mektubu*, 133-135.

²². Hamidullah, *Hız. Peygamber'in Altı Orijinal Diplomatik Mektubu*, s.144-149.

vakanüvisnamelerinde bir bilgi bulunmadığını belirtir ve mektuplarla ilgili verilen tarihlerin gerçek olaylarla bağlantısını kurmanın zorluluğuna işaret eder. Konuyla ilgili rivayetlerin henüz o dönemde on yaşında olan İbni Abbas kanalıyla geldiğini belirterek bunun çok zayıf sayılması gerektiğini söyleyen Caitani, rivayetlerin İbni Hişam'ın bir uydurması olduğunu ve tarihlendirmelerde çok farklılık bulunduğunu söyler.²³ Mesela, temsilci Dihye'nin Herakliyus nezdindeki görevine hareket ettikten kısa bir süre sonra vuku bulan Hayber Seferi'ne katıldığını belirterek bu kadar kısa bir sürede elçilik görevini yerine getirmesinin mümkün olmadığını ifade eder.²⁴ Yine, Mukavvis'a gönderilen mektupla ilgili olarak da miladi VII. asırda Mısırlı hıristiyan bir patriğin Arabistanlı birine iki hıristiyanı hediye olarak göndermesinin mümkün olamayacağını, metinlerde zikredilen kişinin gerçek alıcıdan farklı olduğunu ileri sürmüştür.²⁵

Hz. Peygamber'in hayatını inceleyen meşhur İngiliz müsteşriklerden W. Montgomery Watt da, Hz. Peygamber'in komşu hükümdarlarla mektuplaştığı hususunu kabul etmekle birlikte, mektupların içeriği hakkında bazı tereddütler ileri sürmektedir. O, bu mektupların dine davet maksadıyla gönderildiği faraziyesinin tutarsız olduğunu söyler. Nitekim o, *Muhammad at Madina* adlı eserinde "Altı elçi konusunda anlatılanların bir değeri yoktur. Fakat bunlar teolojik amaçla nakledildikleri sırada tahrifata uğrayan hakikatten bir nüve ihtiva etmektedirler. Ancak, uygulamada elçilerin gayesi, Hz. Muhammed ile söz konusu hükümdarlar arasında bir dostluk anlaşması imzalamak olduğu açıktır. Bu da konuya belli bir amaç kazandırma görünümü vermek için genel usulü tayin etmeye yetse gerektir."²⁶

Montgomery Watt başka bir eserinde de konuyla ilgili olarak şunları söylemektedir:

---

²³. Leone Caitani, *İslam Tarihi*, I-X, Çev: Hüseyin Cahit (Yalçın), Tanin Mabaası, İstanbul 1924-1927, IV, s.414-418.

²⁴. A. mlf., IV, s.430-436.

²⁵. A.mlf., IV, s.426-427.

²⁶. W. Montgomery Watt, *Muhammad at Madina*, Clarendon Press, Oxford 1956, s.346.

“Geleneksel müslüman tarihi geleneğe göre, Hudeybiye Musalahası’ndan hemen sonra Hz. Peygamber komşu ülkelerin hükümdarlarına onları İslamiyet’e davet etmek üzere 6 elçi göndermiştir. Ancak, modern tenkidi metotlar göstermektedir ki, bu gelenek güvenilir değildir ve muhtemelen Hz. Muhammed’in getirdiği dinin evrensel bir din olduğu düşüncesini göstermek için daha sonraki müslümanların taleplerinden kaynaklanmaktadır. Hatta, Bizans ve İran’a karşı yapılan savaşların bu devletleri İslama davet edildikten sonra yapıldığını meşrulaştırmak içindir.

Bu hikayenin arkasında yatan esas gerçek şudur ki, Hz. Muhammed gerçekten söz konusu hükümdarlara elçiler göndermiştir. Ancak onların hepsi aynı günde gitmemişlerdir. Bazıları tabii ki Mekkelilerle yapılan anlaşmadan birkaç ay önce, diğerleri de muhtemelen birkaç ay sonra gitmişlerdir. Onların ne tür bir mesaj götürdüklerini bilmiyoruz. Ancak, Hz. Muhammed’in Arabistan’da olup bitenlerin kendisine göre bir anlatımını yaptığı ve Mekkeliler’in muhtemel yardım çağrılarını önceden önlemeye çalıştığı ve onlarla bir çeşit siyasi anlaşma arayışına girdiği muhtemeldir.”²⁷

Bu mektupları muhaddislerin senet kritiği yönünden ele alan günümüz Arap alimlerinden Ekrem Ziya Umeri de, sadece Buhari’de geçen Herakliyus’a gönderilen mektubun hadis olarak sahih kabul edilebileceğini, diğerlerinin ise zayıf senetler vasıtasıyla rivayet edildiğini söyleyerek hadis kritiğindeki ölçülere uymadığını belirtmektedir. Ancak o, yine de bu durumun yazıların gönderilmesini inkar veya tarihi metinleri red anlamına gelmediğini söyler. O, “Şekil ve muhteva bakımından sahih olabilirler. Ancak, hiçbirisi İslami siyasette delil olacak derecede değildirler. Bu açıdan bakılınca, Herakliyus’a gönderilen yazı, hadis olarak sahih kabul edilebilecek tek metindir. Tarihi kıyaslama için onu diğerlerine bir örnek de kabul edebiliriz” demektedir. O, devamla şöyle der: “Rasulullah asrındaki vesikaların çoğu için bu hüküm geçerlidir. Hadis kritiğine göre sahih kabul edilmezler. Buharide’ki Herakl’e gönderilen yazı ve Ebu Davud’daki Umeyr zi Mervan’a olan yazı dışında Kütübü Sitté’de bu

---

²⁷. W. Montgomery Watt, *Muhammad: The Prophet and Statesman*, Oxford University Press, London/Oxford, s.194-195.

rivayetler yoktur. Evet tarihi açıdan pek çoğu sahih olabilir. Ancak, akide ve teşri konularında hüccet olamazlar”²⁸

Günümüz tefsir üstadlarından Süleyman Ateş de mektupların içeriği hakkında bazı tereddütleri olduğunu belirtmektedir:

“Bu mektupların hiçbirinin orijini yoktur. Mevcutlar, rivayetlerden ibarettir.

Peygamberimiz, İran, Bizans imparatorlarına, Mısır valisine mektup yazdıysa bunları hangi dille yazdı? Arapça. Peki İran, yahut Bizans imparatoruna, Mısır valisine Arapça mektup yazmanın yararı nedir? Çünkü, Arapça bilmezlerdi.

Kaldı ki bu mektuplarda sadece “İslam ol” denmektedir; ama nasıl İslam olunacağı açıklanmamıştır. Bunlar Arapça bilmediklerine, ellerinde İslam hakkında bilgi veren bir kitap bulunmadığına göre nasıl müslüman olacaklardır? Kuran-ı okuyarak mı? Henüz o zaman Kuran derlenmemişti. Kitap halinde bir Kuran da yoktu. O halde onlardan istenen İslam nedir?

Eğer bu mektuplar meselesi doğru ise Peygamberimiz onlardan İslama destek olmalarını, İslamın yayılmasına engel olmamalarını istemiş olmalıdır. Çünkü kendi yanındaki Kitap ehlini de serbest bırakmıştır. Onlardan istenen İslam’a destek olmalarıdır.”

Ebu Süfyan’ın Suriye’de Herakliyas’la görüşmesine şüphe ile bakan Ateş, “Peygamber Aleyhisselam, gönderdiği bu mektuplarla büyük kuvvetlerin dostluğunu kazanmak ve böylece İslamın güvenlik içinde yayılmasını sağlamak istemiştir. Bu mektuplarda dünya krallarından ilahi dinlerin temeli olan tevhidde birleşmeyi istemiştir” demektedir.²⁹

Diğer taraftan günümüz İslam tarihçilerinden Neşet Çağatay ise, komşu ülkelerin emir ve krallarına elçiler gönderildiği ve muktuplar yazıldığı gerçeğini kabul eder. O, bunun birçok eski Arap kaynaklarında bahsedildiğini belirttikten sonra bu konuda şunu ekler:

---

²⁸ Ekrem Ziya Umeri, *Medine Toplumunu*, Risale Yayınları İstanbul 1988, s.225.

²⁹ Süleyman Ateş, *Kur’an-ı Kerim’in Evrensel Mesajına Çağrı*, Yeni Ufuklar Neşriyat, İstanbul 1990, s.59-60.

“Peygamber Mekke’den göç edeli beri, İslam’ı yaymak, siyasi gücünü artırmak için bunca çaba harcayan bir kişinin, hele böylesine çabuk ve kesin sonuçlu başarılar elde ettikten sonra, bunu yapmamasına olanak yoktur; ama bu, belki de dendiği gibi bir anda olmamıştır. Onun davranışlarına baktığımızda işini hep temkinli, evmeden, gerektiğinde gerektiği biçimde yaptığını görürüz. dahası, gerekmişse kimilerine birden çok elçi yollamış, kimileriyle karşılıklı yardım ve dostluk anlaşması, soydaşı olanlardan da İslam’ı resmen kabul ve yaymaya çalışmalarını istemiş olabilir. Çünkü o, hele Mekke’nin alınışından sonra kendini bu biçim anlaşmalar yapmakla yeteri ölçüde güçlü ve önemli buluyordu.”³⁰

Tüm bu değerlendirme ve tenkitler dikkate alındığında, elbette rivayet yoluyla gelen metinlerde bazı değişikliklerin ve tarihlendirmelerde bazı farklılıkların olması tabii karşılanmalıdır. Hatta bu durum, mektupların muhtevasını ve yazılış amacını da biraz değiştirmiş olabilir. Ancak bu tür eksikliklerin olması, Hz. Peygamber’in yabancı ülke başkanlarına mektuplar yazdığı ve elçiler gönderdiği gerçeğini hiçbir zaman inkar etmede yeterli değildir.

Mektupların tarihlendirilmesine gelince, bu konuda klasik İslam tarihi kaynaklarında farklı rivayetler bulunmaktadır. Ancak, tarihçiler genellikle Hudeybiye Musalahası’ndan sonra bunların gönderildiğini kaydederler. Vakidi, İbni İshak ve Taberi, elçilerin hicri 6. yılın Zilhicce ayında gönderildiğini naklederler. İbni Sad ise yedinci yılın Muharrem ayında gönderildiğini belirtir. O, Kisra’ya gönderilen mektubun tarihi olan Kisra’nın öldürüldüğü yedinci yılın Cemadilula ayında onuncu günü Salı gecesinden önce demıştır.³¹ Hatta, İbnü’l-Esir kendisi hicri altıncı yılda zikretmesine rağmen, hicri yedinci yılda gönderildiğini söyleyenlerin de bulunduğunu kaydeder.³² Buhari ise, Kisra’nın mektubunu hicri 9. yıldaki Tebük Gazvesinden sonra zikreder.³³ İbni Hişam ise, kitabında krallara mektupların

---

³⁰. Neşet Çağatay, *Başlangıçtan Abbasiler’e Kadar İslam Tarihi*, TTK Yayınları, Ankara 1993, s.249-250.

³¹. İbni Kesir, IV, s.437; Umeri, s. 221-222.

³². İbnü’l-Esir, II, s.196.

³³. Zebidi, *Sahih-i-Buhari Muhtasarı Tecrid-i Sarih Tercemesi*, X, s.448.

gönderilmesini 10. yıldaki veda haccından sonra zikretmesine rağmen, mektupların Hudeybiye umresinden sonra gönderildiğini kaydeder.³⁴

Buna göre, mektupların miladi 627 yılının sonlarına doğru veya 628 yılının ilk ayları ile 630 yılı başları arasındaki bir zaman diliminde gönderildiği büyük ihtimal dahilindedir. Çünkü, İran Kısrası Hüsrev Perviz'in Mart 628'de öldüğü, Bizans İmparatoru Herakliyus'un da Batılı kaynakların çoğuna göre miladi 630 yılı başlarında İranlılar'ın elinden kutsal haçı alarak onu tekrar Kudüs'e getirdiği zaman burada bulunduğu belirtilmektedir. Ayrıca, tarihlerin farklı oluşundaki sebeplerden birinin de Araplar'daki nesh usülü, yani tarih eklemeyen kaynaklandığı ve ilk yazarların farklı tarihlendirme üsülleri benimsemelerini de dikkatten uzak tutmamak gerekmektedir.

Elçilerin seçimi ve vasıflarıyla ilgili olarak da birkaç söz söylemek yerinde olacaktır. Hz. Peygamber'in komşu devlet başkanlarına ve kabile reislerine gönderdiği elçilerini dikkatle seçtiği anlaşılmaktadır. Elçilerin halim selim kimseler olmasına, hitabet kabiliyeti fazla, belagat ve feşahat sahibi olmalarına özen gösterirdi. Çok zeki, hasmını ikna kabiliyeti ve kuvvetli deliller getirme özelliğine sahip, gönderildikleri ülkenin lisanına vakıf idiler. Bu sebeple Resülullahın davet mektuplarını götüren her elçi, aynı zamanda özlü ve muhtasar olan mektubu tefsir ederek muhataba gerekli açıklamayı yapabildiği sanılmaktadır. Nitekim, Mısır Kralı Mukavvis, elçi Hatib b. Ebubelta'nın karşısında aczini itiraf etmiş ve ona "sen hakimin yanından gelen hakimsin" demek zorunda kalmıştır. Gerek dini yaşantısı gerekse siyasi kabiliyet ve ehliyetleri bakımından toplumda temayüz etmiş kimselerdi.³⁵

Bununla beraber Hz. Peygamber yabancı devlet nezdine göndermiş olduğu elçilerinin fiziki yapısına da çok dikkat eder, yüz güzelliğine sahip, boyu postu yerinde bedeni muvazenesi denk olan kimseleri seçerdi. Özellikle, Bizans'a gönderilen Dıhyetü'l-Kelbi ile Yemen'e gönderilen Muaz b. Cebel'in insanlar arasında güzel bir

---

³⁴. İbni Hişam, III, s.350-351.

³⁵. Abidin Sönmez, *Rasulullah'ın Diplomatik Münasebetleri ve Sulh Muahedeleri*, İnkılapYayımları, İstanbul 1984, s.50; Önkal, s.124.

simaya sahip oldukları kaynaklarda belirtilir. Elçilerin aynı zamanda şecaat ve cesaret sahibi oldukları da kaydedilir. Özellikle Umman'a gönderilen Amr b. As'ın Ceyfer'in huzurunda adeta onu tehdit edercesine hiç çekinmeden konuştuğu belirtilir.³⁶

Yine Hz. Peygamber'in dünya hükümdarlarına gönderdiği elçilerini ehil kimselerden, yani o ülkeler hakkında bilgi sahibi olanlardan seçmişti. Bu işe layık, gidecekleri ülkeleri ve dilini çok iyi bilen, muktubu götürmeden önce oraları daha önce sık sık ziyaret etmiş ve o ülkeleri tanıyan kimseler arasından tayin etmişti. Dolayısıyla elçilerin yabancı bir dil öğrenmeye ihtiyaçları yoktu.³⁷ Mesela, Bizans'a gönderilen Dihye, Hz. Peygamber'e çevredeki kabileler ve dış ülkeler hakkında önemli bilgiler sunan büyük bir tüccardı. Hatta önceleri Hz. Peygamber ile de iş ortaklığı yapıyordu.³⁸

7. Sonuç

Sonuç olarak klasik İslam tarihi kaynaklarında zikredilen bu davet mektupları gerek muhtevaları gerekse diğer tarihi olaylarla bağlantısı göz önüne alınarak modern ilmi usüller çerçevesinde incelendiği zaman, şüphesiz bazı sıkıntılar arz etmektedir. Tarihi değeri haiz malzeme ve delil bakımından bu konuda bazı yetersizlikler ve eksiklikler bulunmaktadır. Gerek muhteva gerekse tarihlendirme bakımlarından bazı çelişkilerin olduğu açıktır. Mesela, mektuplarda geçen Ehli Kitapla ilgili ayetin çok sonraları nazil olduğu bütün tefsirciler tarafından kabul edilmektedir. Yine tarihlendirmede farklı rivayetlerin olması, elçilerin topluca değil, farklı tarihlerde gönderildiği intibasını vermektedir. Ancak, bunlara rağmen, davet mektuplarının inkarını gerektirecek veya tamamen uydurma olduklarını ortaya koyacak bir durum olmadığı aşikardır. Burada şunu da belirtelim ki, her ne kadar bütün bu mektupların aynı gün kaleme alınıp gönderildiği kaynaklarda ifade edilmesine rağmen,

---

³⁶ Sönmez, s.51-52.

³⁷ Heyet, *Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi*, I-XIV, Çağ Yayınları, İstanbul 1989, I, s.500-501; Nedvi, s.253; Hamidullah, *Hz. Peygamber'in Altı Orijinal Diplomatik Mektubu*, s.118.

³⁸ Çağatay, s.250.

mektupların katiplerinin, yani yazıcılarının da değişik kimseler olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca, farklı tarihlerde, yani bazılarının Hudeybiye Musalahası'ndan sonra, diğerlerinin de Mekke'nin fethinden sonra (627 sonları ile 630 yılı başları arasında) gönderilmesi ihtimal dahilindedir.

Yakın dönemlerde bulunan mektupların orijinalliği meselesine gelince, bunların klasik tarih kitaplarındaki rivayetlerle uygunluk arzemesi, söz konusu mektupların günümüzde veya yakın dönemde yapılmış bir kalpazanlık eseri olmadığı, bilakis çok eski devirlere ait olduğu gerçeğini ifade eder. Belki de sözlü kaynakların yazıya aktarıldığı hicretin ilk yıllarındaki tarih kitaplarından alınarak bu belgelerin yazılması söz konusu olabilir. Dolayısıyla, bu belgeler orijinalinden alınmış olabileceği gibi, vakanüvislerin anlattıklarına dayanarak taklitlerinin yapılmış olması da muhtemeldir. Nitekim, mektupların çoğu da esas itibarıyla Şam'da bulunmuştur. Bu belgelerin muhteva bakımından kitaplarda anlatılanlarla hemen hemen aynı olması, bu görüşümüzü kuvvetlendirmektedir. Ayrıca, ortaya çıkan mektuplardaki yazının farklı kimselerin elinden çıkmış yazılara benzemesine rağmen, yazı bakımından da hicretin ilk yıllarında kullanılan noktalamasız yazı usulüne ve bölgede bulunan bazı kufi kitabelerdeki yazı stiline uymaktadır.

Hz. Peygamberin mektuplarının komşu devletlerin arşivlerinde yer almamış olması iddiasına gelince, bu mektupların arşivlenmemiş olmaları veya o devletlerin kargaşa anlarında imha edilmiş olabileceği veya bu devletlerin yeni ortaya çıkan ve hasım olarak değerlendirdikleri bir dine başlangıçta pek fazla önem vermemeleri gerçeğini de gözden uzak tutmamak gerekir.

Hükümdarlara yazılan bu mektuplarda yer alan ifadeler, açık bir şekilde tehdit unsuru içermemekle birlikte, ravilerin olayı anlatılış tarzıları cüretkar bir üslubu yansıtmaktadır. Metinlerde genellikle hükümdarlara unvanlarıyla hitap edilmekte ve onların dereceleri kabul edilmektedir. Her hükümdara durumuna göre hitap edilmiştir. Eğer Ehli Kitap ise semavi dinler arasındaki ilişkiye işaret edilmiş, Ehli Kitap değilse insanlığın Allah'a dönmesini ve Allah'a şirk koşmamayı talep edilmiştir.

Arap Yarımadası dışındaki hükümdarlara davet mektuplarının gönderilmesi, şu önemli bir gerçeği, yani Hz. Peygamber'in tebliğinin evrensel bir boyutunun da olduğunu ortaya koymaktadır. Dolayısıyla Hz. Muhammed iddia edildiği gibi sadece Araplar'a gönderilmiş bir peygamber değildir; İslam dini de başlangıçta Araplar'a gelen bir din olmasına karşın evrensel bir mesajı içermektedir. Davet mektuplarına, bu açıdan bakıldığında İslamiyet'in tüm insanlığı hidayete erdirmek için gönderilen evrensel bir din olduğu gerçeğini de göstermektedir.

Bibliyografya

- Ateş, Süleyman, *Kur'an-ı Kerim'in Evrensel Mesajına Çağrı*, Yeni Ufuklar Neşriyat, İstanbul 1990.
- Caitani, Leone, *İslam Tarihi*, I-X, Çev: Hüseyin Cahit (Yalçın), Tanin Matbaası, İstanbul 1924-1927.
- Çağatay, Neşet, *Başlangıcından Abbasiler'e Kadar İslam Tarihi*, TTK Yayınları, Ankara 1993.
- Hamidullah, Muhammed, *İslam Peygamberi* (Çev: Salih Tuğ), I-II, İrfan Yayıncılık, İstanbul 1991.
- , *Hz. Peygamber'in Altı Orijinal Diplomatik Mektubu* (Çev: Mehmet Yazgan), Beyan Yayınları, İstanbul 1990.
- , *el-Vesaiku's-Siyasiyye: Hz. Peygamber Döneminin Siyasi-İdari Belgeleri* (Çev: Vecdi Akyüz), Kitabevi Yayınları, İstanbul 1997.
- Heyet, *Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi*, I-XIV, Çağ Yayınları, İstanbul 1989.
- Hizmetli, Sabri, *İslam Tarihi*, Yeni Çizgi Yayınları, Ankara 1995.
- İbni Hişam, *Siret-i İbn-i Hişam Tercemesi*, I-IV, Terc: Hasan Ege, Kahraman yayınları, İstanbul 1994.
- İbni Kesir, *El-Bidaye ven-Nihaye: Büyük İslam Tarihi*, I-XV, Çev: Mehmed Keskin, Çağrı Yayınları, İstanbul 1994.

- İbnü'l-Esir, *İslam Tarihi: El-Kamil fit-Tarih Tercemesi*, I-XII, Çev: Beşir Eryarsoy, Red: Mertol Tulum, Bahar Yayınları, İstanbul 1991.
- Nedvi, Ebu'l-Hasen, *Rahmet Peygamberi* (Çev: Abdülkerim Özaydın), İz Yayıncılık, İstanbul 1992. Nedvi, s.265.
- Nevevi, Muhyiddin, *Sahih-i Muslim Tercemesi ve Şerhi*, I-XII, Haz: Ahmed Davudoğlu, Sönmez Neşriyat, İstanbul trs.
- Önkal, Ahmet, *Rasulullah'ın İslam'a Davet Metodu*, Esra yayınları, Konya 1981.
- Sönmez, Abidin, *Rasulullah'ın Diplomatik Münasebetleri ve Sulh Muahedeleri*, İnkılapYayınları, İstanbul 1984.
- Şibli, Mevlana, *Asrı Saadet (İslam Tarihi)*, I-III, Trc: Ömer Rıza Doğrul, Günümüz Türkçesine Uyarlayan: O. Zeki Mollamehmedoğlu, Toker Matbaası, İstanbul 1973.
- Taberi, Ebu Cafer Muhammed bin Cerir, *Tarih-i Taberi*, I-IV, Terc: M. Faruk Gürtuna, Sağlam Yayınevi, İstanbul 1998.
- Umeri, Ekrem Ziya, *Medine Toplumu*, Risale Yayınları İstanbul 1988.
- Watt, W. Montgomery, *Muhammad at Madina*, Clarendon Press, Oxford 1956,
- , *Muhammad: Prophet and Statesman*, Oxford University Press, London/Oxford 1961.
- Zebidi, Zeynüddin Ahmed b. Ahmed Abdullatif, *Sahih-i Buhari Muhtasarı Tecrid-i Sarih Tercemesi*, I-XII, Terc: Ahmed Naim, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 1980.